

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā Nr. 1-5/269

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrei
Marijai Golubevai
kanceleja@iem.gov.lv

Par patvēruma lietu izskatīšanu ārkārtējās situācijas laikā

2021.gada 10.augustā Ministru kabinets ir izdevis rīkojumu Nr.518 (prot. Nr.55 66.§), kas paredz ārkārtējās situācijas izsludināšanu noteiktās administratīvajās teritorijās, kas atrodas netālu no robežas ar Baltkrievijas Republiku. 2021.gada 22.oktobrī Saeimā atbalstīts Ministru kabineta 2021.gada 21.oktobra rīkojums Nr.749, ar kuru grozīts 2021.gada 10.augusta rīkojums Nr.518 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”, un ārkārtējā situācija ir pagarināta līdz 2022.gada 10.februārim.

Ņemot vērā rīkojumu par ārkārtējās situācijas pagarināšanu, kā arī plašsaziņas līdzekļos izskanējušo informāciju par aktuālo situāciju Polijā un Lietuvā¹, vēl aizvien aktuāli ir tiesībsarga iepriekš paustie apsvērumi par rīkojuma atbilstību starptautisko tiesību normām un cilvēktiesību ievērošanu šādās situācijās.²

Tostarp, jau iepriekš norādīts, ka, ierobežojot patvēruma lūgšanas iespējas kādā noteiktā veidā vai teritorijā, attiecīgajām personām būtu bijis jābūt citām, ne vien teorētiski, bet arī faktiski pieejamām tiesiskām iespējām lūgt patvērumu.³ Kopš 2021.gada 11.augusta, kad rīkojums par ārkārtējo situāciju ir stājies spēkā, nav gūta pārliecība, ka personām šādas alternatīvas iespējas faktiski ir pieejamas. Piemēram, klātienē apmeklējot valsts robežu, kā arī robežšķērsošanas vietu “Pātarnieki” Tiesībsarga biroja pārstāvji pārliecinājās, ka, lai gan humanitārās vīzas teorētiski pieprasīt ir iespējams, tomēr pastāv vairāki patvēruma meklētāju kontekstā nozīmīgi šķēršļi. Piemēram, nokļūšana robežšķērsošanas vietā no Baltkrievijas var būt faktiski neiespējama, it sevišķi, ja persona nepārvietojas ar transportlīdzekli. Tāpat, ja personai nav personu apliecinoša dokumenta, vīzas izsniegšana nebūs iespējama.

¹ Skatīt, piemēram, <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/baltkrievija-liela-migrantu-grupa-sapulcejusies-pie-polijas-robezas.a429250/>, kā arī <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prie-sienos-migrantu-banga-para-dar-nesibaige-o-patekti-i-sali-bande-jau-174.d?id=88628459>

² Skatīt, piemēram, tiesībsarga 2021.gada 12.augusta vēstuli Ministru kabinetam (reģistrācijas Nr. 1-8/34) un 19.augusta vēstuli Iekšlietu ministrijai (reģistrācijas Nr.1-5/178).

³ Salīdzinājumam skatīt, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020.gada 13.februāra spriedumu lietā N.D. un N.T. pret Spāniju pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-201353>

Ņemot vērā iepriekš minēto, vēl nozīmīgāka loma ir Valsts robežsardzes amatpersonu veiktajam situācijas novērtējumam individuālos gadījumos. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju Valsts robežsardzes mājaslapā, kopš ārkārtējās situācijas ieviešanas līdz 2021.gada 12.novembrim humānu apsvērumu dēļ nav liegta valsts robežas šķērsošana 62 cilvēkiem. Lai gan tiesībsarga rīcībā esošā informācija par šiem gadījumiem nav pilnībā visaptveroša, no pieejamajām ziņām secināms, ka tie vairāk saistīti ar minēto personu īpašo ievainojamību un piederību mazaizsargātām grupām, nekā pirmšķietamu atbilstību starptautiskās aizsardzības piešķiršanas kritērijiem. Tomēr jebkurā gadījumā šāds personu individuālo apstākļu izvērtējums no Valsts robežsardzes puses ir uzteicams un kalpo kā viens no veidiem, lai mazinātu cilvēktiesību pārkāpumus ārkārtējās situācijas apstākļos. Pozitīvi vērtējami arī grozījumi rīkojumā Nr.518, kas paredz, ka Valsts robežsardze personām izsniedz pārtiku un pirmās nepieciešamības preces, ja tas ir nepieciešams, kā arī regulē neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanas kārtību. Gaisa temperatūrai pazeminoties, jautājums par palīdzības sniegšanu kļūst aizvien aktuālāks. Tādējādi it īpaši aicinu nodrošināt, ka personām tiek sniegta laikapstākļiem atbilstoša nepieciešamā palīdzība, nodrošinot pārtiku, ūdeni, apģērbu, medicīnisko palīdzību un arī pajumti, īpašu uzmanību pievēršot mazaizsargātajām personu grupām.

Papildus jānorāda, ka Tiesībsarga birojā ir aktualizējies jautājums par patvēruma procesa pieejamību personām, kurām robežas šķērsošana humānu apsvērumu dēļ netika liegta.

Rīkojumā Nr.518 noteikts, ka Valsts robežsardzes struktūrvienībās un citās iestādēs, kas izvietotas teritorijā, kurā ir izsludināta ārkārtējā situācija, netiek pieņemti personu iesniegumi par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu. Vienlaikus rīkojumā nav noteikts, ka patvērumu būtu liegts pieprasīt ikvienai personai, kura nelegāli šķērsojusi Latvijas – Baltkrievijas robežu, ja vien tā atrodas ārpus teritorijas, kur izsludināta ārkārtējā situācija. Vienlaikus ir personas, kam valsts robežas šķērsošana netika liegta un kuras šobrīd ievietotas aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā Daugavpilī. Attiecīgi savas atrašanās vietas dēļ tās nav tiesīgas lūgt patvērumu. Tomēr šādā situācijā, kad piekļuve valsts teritorijai ir atļauta, pamatojoties uz Valsts robežsardzes veikto individuālo izvērtējamu, būtu jārod personas cilvēktiesībām atbilstošs risinājums. Proti, ja šīs personas nevēlas valsti atstāt brīvprātīgi un lūdz patvērumu vai arī norāda uz apstākļiem, kas var būt par pamatu patvēruma pieprasīšanai, tad būtu jāveic nepieciešamie pasākumi, lai šādu patvēruma lūgumu būtu iespējas izskatīt pēc būtības.

Pieņemot lēmumu par personas piespiedu izraidīšanu, jebkurā gadījumā ir jāvērtē, vai konkrētā ārzemnieka izraidīšana nav pretrunā ar Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām, kā to paredz Imigrācijas likuma 47.pants. Tas ietver arī neizraidīšanas jeb *non-refoulement* principa ievērošanu. Šis princips ir nostiprināts ne tikai Ženēvas konvencijā, bet izriet arī no Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2. un 3.panta. Proti, ir absolūti aizliegta personas piespiedu izraidīšana tad, ja valsts šai personai radītu reālu risku zaudēt dzīvību vai piedzīvot spīdzināšanu vai cietsirdīgu vai pazemojošu apiešanos, vai sodīšanu. Turklāt Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka izraidīšanas lietās šī principa tvērumš ir vēl plašāks nekā to paredz Ženēvas konvencija patvēruma lietās.⁴

⁴ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996.gada 17.decembra sprieduma lietā Ahmeds pret Austriju 38.-41.punktu, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58001>.

Arī saskaņā ar Eiropas Savienības normatīvajiem aktiem nav pieļaujams, ka tiek radīti nepamatoti šķēršļi patvēruma pieprasīšanai. Piemēram, Eiropas Savienības Tiesa, vērtējot situāciju Ungārijā, atzina, ka Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2013/32/ES (2013. gada 26. jūnijs) par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai 6. pantā dalībvalstīm ir noteikts pienākums nodrošināt, lai personas varētu efektīvi īstenot tiesības sagatavot starptautiskās aizsardzības pieteikumu, tostarp uz to robežām, tiklīdz tās izsaka šādu vēlmi, lai šis pieteikums tiktu reģistrēts un varētu tikt izskatīts, efektīvi ievērojot šajā direktīvā noteiktos termiņus.⁵ Šajā spriedumā paustās atziņas var tikt piemērotas arī uz situāciju, kad personas, atrodoties aizturēšanas centrā, lūdz patvērumu. Tādējādi situācijā, kad valstij jebkurā gadījumā ir jāizvērtē iespējamie apdraudējuma riski, nav pamata personām liegt piekļuvi patvēruma procedūrai, it sevišķi šajos gadījumos, kad personas humānu apsvērumu dēļ jau ir uzņemtas valstī.

Papildus jānorāda, ka iespēja lūgt patvērumu tām personām, kas Latvijā uzņemtas humānu apsvērumu dēļ un ir izteikušas šādu vēlmi, atrisinātu arī potenciālus praktiskus sarežģījumus. Piemēram, ja piespiedu izraidīšanas procedūras ietvaros persona tiek nogādāta Rīgā, tai rodas tiesības lūgt patvērumu, jo rīkojums Nr.518 patvēruma pieprasīšanai paredz tikai ģeogrāfisku ierobežojumu teritorijās pie Latvijas – Baltkrievijas robežas. Tas attiecīgi nozīmē, ka ārpus šīm teritorijām izteiktais lūgums ir jāņem vērā un izraidīšanas procedūra jāpārtrauc, neatkarīgi no tā, ka jau ir veikti sagatavošanas pasākumi un ieguldīti līdzekļi aviobiļešu iegādei u.tml. Ja patvēruma iesniegums pēc būtības tiktu izvērtēts jau sākotnēji, no šādām situācijām būtu iespējams izvairīties.

Ņemot vērā iepriekš minēto, lūdzu sniegt atbildi līdz 2021.gada 26.novembrim par to, kāds ir Iekšlietu ministrijas skatījums uz šajā vēstulē aktualizētajiem jautājumiem par personu pamatvajadzību nodrošināšanu gada aukstajos mēnešos, kā arī piekļuvi patvēruma procedūrai tām personām, kam humānu apsvērumu dēļ ir ļauts ieceļot Latvijas teritorijā.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Baiba Kiršteina
baiba.kirsteina@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2020.gada 17.decembra sprieduma lietā Nr.C-808/18 Eiropas Komisija pret Ungāriju 106.punkts, pieejams:

https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Hungary&docid=235703&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir&occ=first&part=1&cid=396707#Footnote*